

МИХАИЛ БУЛГАКОВ

СТОМАНЕНОТО ГЪРЛО

Част 2 от „Записки на младия лекар“

Превод от руски: Лиляна Минкова, 1986

chitanka.info

И така, аз останах сам. Наоколо — ноемврийска тъма със снежна вихрушка, къщата е затрупана, в комина вие. Моите двайсет и четири години бяха преминали в огромен град и аз си мислех, че виелицата вие само в романите. Оказа се, че наистина вие. Вечерите тук са безкрайно дълги, лампата със син абажур се отразяваше в черния прозорец, а аз гледах замечтано петното, което светлееше вляво от мен. Мечтаех за околийския град на четирийсет версти отук. Много ми се искаше да избягам от моя здравен пункт там. В града има електричество, четирима лекари, с които бих могъл да се посъветвам, и изобщо не е толкова страшно. Но да избягам, беше невъзможно и на моменти сам разбирах, че проявявам малодушие. В края на краищата, нали затова съм завършил медицина...

„... Ами ако докарат жена с патологично раждане? Или, да речем, болен със заклецена херния? Какво ще правя? Посъветвайте ме, ако обичате. Преди четирийсет и осем дена завърших факултета с отличие, но отличието е едно, а хернията — друго. Само веднъж бях присъствал на операция на заклецена херния. Професорът оперираше, а аз седях в амфитеатралната зала. И толкоз...“

При мисълта за хернията по гръбнака ми неведнъж се бе стичала студена пот. Всяка вечер, след чая, аз седях в една и съща поза: до лявата ми ръка лежаха всички ръководства по оперативно акушерство, а най-отгоре — краткият Дьодерлайн^[1]. Отдясно — десет различни тома по оперативна хирургия, с илюстрации. Аз пъшках, пушех, пиех силен студен чай...

И ето че заспах: много добре си спомням тази нощ срещу 29 ноември; събудих се от блъскане по врата. Не бяха минали и пет минути и докато си обувах панталона, бях забил молитвен поглед в божествените книги по оперативна хирургия. Чувах как на двора скърцат плазове: слухът ми беше станал извънредно остър. Оказа се май по-страшно и от херния, и от напречно положение на плода: в единайсет часа през нощта в болницата на село Николское ми бяха докарали малко момиченце. Санитарката каза глухо:

— Не го бива момиченцето, отива си... Докторе, елате в болницата...

Помня, че прекосих двора, ориентирах се по газения фенер пред входа на болницата и го гледах, сякаш омагьосан, как мига. В чакалнята вече светеше и моите помощници в пълен състав вече ме

чакаха, сложили престилките. Това бяха: фелдшерът Демян Лукич, още млад, но много способен човек, и две опитни акушерки — Ана Николаевна и Пелагея Ивановна. А аз бях само един двайсет и четири годишен доктор, завършил преди два месеца и назначен за управител на болницата в село Николское.

Фелдшерът разтвори тържествено вратата и се появи майката. Тя сякаш влетя на плъзгащите се валенки и снегът по шала ѝ още не беше се стопил. В ръцете си държеше вързоп, който ритмично съскаше и свистеше. Лицето на майката беше разкривено, тя беззвучно плачеше. Когато хвърли кожуха и шала и разви вързопа, видях към тригодишно момиченце. Погледнах го и за миг забравих оперативната хирургия, самотата, непотребния си университетски багаж, всичко забравих, смаян от красотата на момиченцето. С какво ли да я сравня? Само по бонбониерите рисуват такива деца — косите естествено къдрави, на едри букли с цвят на зряла ръж. Очите сини, огромни, бузите кукленски. Ангелите са ги рисували такива. Но в дъното на очите се таеше странна мътилка и аз разбрах, че това е страх — детето не можеше да диша. „То ще умре след един час“ — помислих си с пълна увереност и сърцето ми болезнено се сви...

При всяко вдишване на гърлото на момиченцето от двете страни на шията хлътваха ямки, жилите се издуваха, а лицето от розово ставаше нежнолилаво. Веднага улових и изтълкувах този отънък. Тутакси съобразих какъв е случаят и сложих първата си диагноза съвсем правилно и което е най-важното, едновременно с акушерките, а те бяха опитни: „Момиченцето е с дифтеритен круп, гърлото е вече задръстено от налепи и скоро ще се запуши съвсем...“

— Откога е болно детето? — попитах аз сред напрегнатото мълчание на моя персонал.

— Пети ден, пети — каза майката и впи в мен сухи очи.

— Дифтерия — процедих през зъби на фелдшера, а на майката казах:

— Ами ти къде беше? Къде ти беше умът?

И в същия миг чух зад гърба си хленчещ глас:

— Пети, бащице, пети!

Обърнах се и видях безшумна, кръглолика бабичка, увита в шал. „Добре щеше да е на света изобщо да ги няма тези бабички“ — помислих си аз с мъчително предчувствие за опасност и казах:

— Ти, бабо, млъкни, пречиш ми. — А на майката повторих: — Къде ти беше умът? Пет дена! А?

Майката изведнъж предаде с машинално движение детето на бабата и коленичи пред мен.

— Дай ѝ капки — каза тя и удари чело в пода, — ще се обеса, ако умре.

— Я стани веднага — сопнах ѝ се аз, — че инак няма и да разговарям с теб.

Майката бързо стана, изшумоля с широката си пола, пое момиченцето от бабата и почна да го люлее. Бабата се закръсти срещу вратата, а момиченцето продължаваше да диша със змийско съскане. Фелдшерът каза:

— Всички правят така. Народец. — И мустаците му се изкривиха на една страна.

— Значи ще умре, така ли? — попита майката и ми се стори, че ме гледа със свирепа ярост.

— Ще умре — тихо и твърдо казах аз.

Бабата веднага вдигна края на полата и забърса с него очи. А майката ми кресна истерично:

— Дай ѝ нещо, помогни! Капки ѝ дай!

Добре разбирах какво ме очаква и бях непоколебим.

— Че какви капки да ѝ дам? Каж ми. Детето се задушава, гърлото му вече е запушено. Цели пет дена си го морила на петнайсет версти отук. Сега какво искаш от мен?

— Ти по-добре знаеш, бащице — захленчи до лявото ми рамо с престорен глас бабата и аз тутакси я намразих.

— Млъкни! — казах ѝ. Обърнах се към фелдшера и му заповядах да поеме момиченцето. Майката подаде на акушерката детето, което взе да се мята, явно искаше да вика, но вече нямаше глас. Майката понечи да го брани, но ние я отстранихме и на светлината на петромаксовата лампа аз успях да надникна в гърлото на момиченцето. Дотогава не бях виждал дифтерия, освен леки и бързо забравени случаи. В гърлото имаше нещо клокочещо, бяло, накъсано. Детето изведнъж издиша и плю в лицето ми, но зает с мислите си, аз, кой знае защо, не се уплаших за очите си.

— Виж какво — казах аз, учуден от собственото си спокойствие, — положението е следното. Късно е. Детето умира. И може да му

помогне само едно — операция.

Сам се ужасих, че го изрекох, но не можех да премълча. „Ами ако се съгласят?“ — мина ми през ума.

— Какво ще й правите? — попита майката.

— Трябва да се разреже гърлото ниско долу и да се сложи сребърна тръбичка, за да може детето да диша, дано така го спасим — обясних аз.

Майката ме погледна, сякаш бях луд, и закри с ръце момиченцето от мен, а бабата пак замърмори:

— Ти акъл имаш ли? Не давай да я режат! Как тъй — гърлото, а!

— Бабо, махни се! — казах й с омраза. — Инжектирайте камфор! — заповядах на фелдшера.

Като видя спринцовката, майката отказа да даде детето, но ние й обяснихме, че не е опасно.

— Това няма ли да помогне? — попита майката.

— Ни най-малко.

Тогава тя зариде.

— Престани — казах аз. Извадих часовника си и добавих: — Давам ви пет минути да помислите. Ако до пет минути не се съгласите, после и аз вече не се наемам.

— Не съм съгласна — рязко каза майката.

— Не си го даваме съгласието! — намеси се и бабата.

— Е, ваша работа — добавих глухо аз и си помислих: „Значи край! И за мене е по-добре. Казах им, предложих, ето — и акушерките ме гледат смаяно. Но те отказаха и аз съм спасен.“ Тъкмо си го помислих, и някой друг произнесе с чужд глас вместо мен:

— Вие луди ли сте? Как тъй не сте съгласни? Погубват детето. Съгласете се. Не ви ли е жал?

— Не! — пак извика майката.

Мислено разсъждавах така: „Какво правя? Нали ще заколя детето.“ Но казвах друго:

— Хайде, съгласявайте се, по-бързо, по-бързо! Съгласявайте се! Вижте, ноктите й вече посиняват.

— Не! Не!

— Е, добре, заведете ги в отделениято, там да седят.

Отведоха ги през полутъмния коридор. Чувах плача на жените и свистенето на момиченцето. Фелдшерът веднага се върна и каза:

— Съгласни са!

Аз цял се вцепених, но отчетливо произнесох:

— Стерилизирайте веднага скалпел, ножици, екартьори, сонда!

Само след миг притичах през двора, където, сякаш бях, летеше и шумеше виелицата, втурнах се в кабинета си и за броени минути грабнах книгата, прелистих я, намерих рисунката, на която беше показана трахеотомия. На нея всичко беше ясно и просто: шията е разрязана, скалпелът е забит в трахеята. Зачетох текста, но нищо не разбирах, думите сякаш подскачаха пред очите ми. Никога не бях виждал как се прави трахеотомия. „Е, сега вече е късно“ — си казах аз, погледнах с тъга синия цвят на ярката рисунка, усетих, че върху плещите ми се е стоварило тежко, страшно бреме, и се върнах в болницата, без да забележа виелицата.

В чакалнята една сянка с кръгли поли се лепна за мен и гласът захленчи:

— Че хич бива ли, бащице, да режеш гърлото на детето? Умът ми не го побира! Тя е глупава жена, съгласи се. Ама аз не, аз не съм съгласна! С капки може да я лекуваш, ама гърлото да ѝ режеш, няма да дам!

— Махнете тая баба! — креснах аз и в яда си добавих: — Ти си глупавата жена! Ти! Умната е тя! Пък и тебе изобщо никой не те пита! Махнете я!

Акушерката прегърна яко бабата и я избута от стаята.

— Готово! — изведнъж каза фелдшерът.

Влязохме в малката операционна и аз видях като през завеса блестящите инструменти, ярката лампа, мушамата... Излязох за последен път при майката, от чиито ръце с мъка бяха изтръгнали момиченцето. Чух само пресипналия ѝ глас: „Мъжа ми го няма. В града е. Като си дойде и разбере какво съм направила, ще ме убие!“

— Ще я убие — повтори бабата, като ме гледаше с ужас.

— Не ги пускайте в операционната! — заповядах аз.

Останахме сами в операционната. Персоналът, аз и Лидка — момиченцето. Тя седеше голичка на масата и беззвучно плачеше. Повалиха я върху масата, притиснаха я, измиха ѝ гърлото, намазаха го с йод, а аз хванах скалпела и си помислих: „Какво правя?“ В операционната беше много тихо. Прокарах със скалпела вертикална черта по пухкавото бяло гърло. Не се показа нито капчица кръв. Втори

път прокарах скалпела по бялата ивичка, която се появи между отдръпналата се кожа. И пак нито капчица. Бавно, като се мъчех да си спомня някакви рисунки в атласите, почнах да раздалечавам с тъпа сонда крехките тъкани. И тогава някъде от долния край на раната бликна тъмна кръв, в миг заля цялата рана и потече по шията. Фелдшерът взе да тампонира, но тя не спираше. Като си спомнях всичко видяно в университета, започнах да прищипвам с пинцети краищата на раната, но безрезултатно. Стана ми студено, по челото ми изби пот. Мъчително съжалих, че съм завършил медицина и съм се озовал в този пущинак. Пъхнах със злобно отчаяние наслуки пинцетата някъде близо до раната, защипнах и кръвта веднага спря. Подсушихме раната с тампони от марля и аз я видях — чиста и абсолютно непонятна. Никъде не се виждаше никаква трахея. Моята рана не приличаше на никаква рисунка. Минаха още две-три минути, през време на които аз съвсем механично и безсмислено бърках в раната ту със скалпела, ту със сондата, търсейки трахеята. Към края на втората минута бях загубил надежда да я намеря. „Край — помислих си, — защо го направих? Нали можех да не предлагам операция и Лидка спокойно щеше да си умре в болницата, а сега ще умре с разкъсано гърло и аз никога, с нищо няма да докажа, че и без туй щеше да си умре и аз не съм могъл да ѝ навредя...“ Акушерката мълчаливо ми избърса челото. „Да оставя скалпела, да кажа: не зная какво друго да направя“ — това си помислих и си представих очите на майката. Пак взех скалпела и без да се замислям, с отсечено движение направих дълбок разрез. Тъканите се раздалечиха и неочаквано видях трахеята.

— Екартьори! — казах дрезгаво.

Фелдшерът ми подаде. Забих по един екартьор от двете страни и предадох единия на фелдшера. Сега виждах само едно: сивкавите пръстени на гръкляна. Забих в него острия скалпел и примрях. Гръклянът се надигна от раната, през ума ми се мярна, че фелдшерът е полудял: той беше започнал изведнъж да го издърпва навън. Зад гърба ми ахнаха двете акушерки. Вдигнах очи и разбрах какво става: от спарения въздух фелдшерът беше почнал да припада и тъй като продължаваше да стиска екартьора, разкъсваше трахеята. „Всичко е срещу мене, такава ми е съдбата — казах си аз, — сега вече няма как да не сме заклали Лидка — и мислено строго добавих: — Щом се довлека вкъщи, ще се застрелям...“ И в същия миг старшата акушерка,

явно много опитна, се втурна някак хищно към фелдшера, дръпна от ръката му екартьора и със стиснати зъби каза:

— Продължавайте, докторе...

Фелдшерът шумно се строполи, удари се, но ние не го и поглеждахме. Забих скалпела в гръкляна, после вкарах в него сребърната тръбичка. Тя се намести много добре, но Лидка не помръдна. Въздухът не беше проникнал в гърлото ѝ, както трябваше да стане. Въздъгнах дълбоко и спрях: нямаше повече какво да правя. Искаше ми се някого да моля за прошка, да се покая за лекомислието си, за това, че бях записал медицина. Цареше мълчание. Виждах как детето посинява. Вече исках всичко да зарежа и да заплача, но изведнъж Лидка силно потръпна, изхвърли през тръбичката цял шадраван гадни налепи и въздухът нахлу със свистене в гърлото ѝ; после момиченцето почна да диша и да реве. В този миг фелдшерът се надигна, бледен и потен, тъпо и ужасено погледна гръкляна и почна да ми помага да го зашивам.

Като насън и през пелената пот, застилаща очите ми, аз виждах щастливите лица на акушерките и една от тях ми каза:

— Честна дума, блестяща операция направихте, докторе.

Реших, че ми се подиграва, и я погледнах мрачно изпод вежди. После вратата широко се отвори, нахлу свеж въздух. Изнесоха Лидка, увита в чаршафа, и на вратата веднага застана майката. Очите ѝ бяха като на див звяр. Попита ме:

— Какво стана?

Когато чух звука на гласа ѝ, по гърба ми потече пот и чак тогава съобразих какво щеше да се случи, ако Лидка беше умряла на масата. Но с много спокоен глас ѝ отговорих:

— Поуспокой се. Жива е. Надявам се, че ще оживее. Но докато не извадим тръбичката, думичка няма да продума — та не се бойте.

Изведнъж сякаш изпод земята изникна бабата, прекръсти се срещу дръжката на вратата, срещу мене, срещу тавана. Но аз вече не ѝ се разсърдих. Обърнах се, наредих да инжектират на Лидка камфор и да дежурят при нея на смени. После си отидох през двора. Помня, че кабинетът ми тънеше в синя светлина, помня томчето Дьодерлайн, разхвърляните книги. Отидох до канапето, легнах облечен и след миг вече нищо не виждах; заспах и дори не сънувах.

Мина месец, втори. Вече какво ли не бях видял, имаше и случаи, по-страшни от Лидкиното гърло. Изобщо го бях забравил. Падна сняг, пациентите с всеки изминал ден ставаха все повече. И ето че веднъж, вече през новата година, в чакалнята влезе жена и въведе за ръчичка увито като пашкул момиченце. Очите на жената сияеха. Вгледах се и я познах.

— А, Лидка! Е, как е?

— Много е добре.

Развързахме гърлото на Лидка. Тя се дърпаше, страхуваше се, но успях все пак да ѝ повдигна брадичката и да погледна. На розовото вратле имаше вертикален кафяв белег и още два тънички, напречни — от шевовете.

— Всичко е наред — казах, — няма нужда да идвате вече.

— Благодаря ви, докторе, благодаря ви — каза майката и заповяда на Лидка: — Кажи на чичкото благодаря!

Но Лидка не искаше нищо да ми каже.

Повече не я видях. И почнах да я забравям. А болните ставаха вече повече. И ето дойде ден, в който прегледах сто и десет души. Почнахме в девет часа сутринта, свършихме в осем вечерта. Когато си свалях престилката, едва се държах на крака. Старшата акушерка ми каза:

— Тази огромна клиентела я дължите на трахеотомията. Знаете ли какво се говори из селата? Че на Лидка сте ѝ сменили болното гърло със стоманено и сте ѝ го зашили. Нарочно ходят в нейното село да я видят. Прославихте се, докторе, поздравявам ви.

— И тя си живее със стоманеното гърло, така ли? — попитах аз.

— Ами живее си. Но вас наистина много ви бива, докторе. А как само хладнокръвно работите — чудесно!

— М-да... Да, вярно, че никога не се вълнувам — казах аз, сам не зная защо, но усетих, че от умора не мога и да се засрамя, само отместих поглед. Сбогувах се и си тръгнах. Валеше едър сняг и застилаше всичко, фенерът светеше и моят дом беше самотен, спокоен и солиден. Вървах към него с единственото желание — да спя.

[1] Дьодерлайн, Алберт (1860–1941) — известен немски акушер-гинеколог. Автор на изследвания и учебници. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.